

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

Till Professor Johannes Sculson

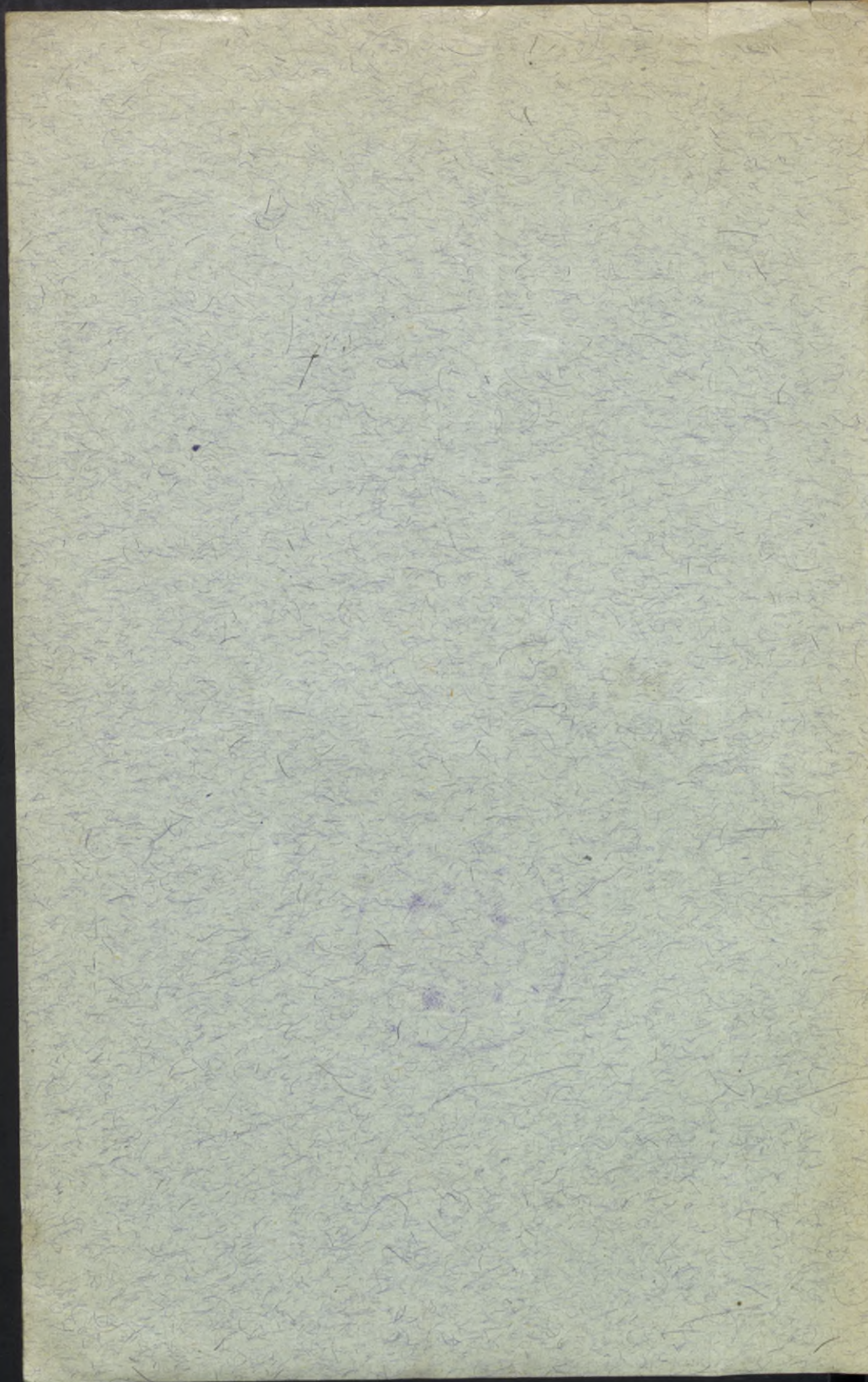
med tack och hägring

från

vår vän

J. H.

THE HISTORY OF THE

REIGN OF

CHARLES THE FIRST

The first part of this history is divided into three books. The first book contains the reign of Charles the First from his birth to his death. The second book contains the reign of James the First from his birth to his death. The third book contains the reign of Charles the Second from his birth to his death. The second part of this history is divided into three books. The first book contains the reign of Charles the First from his death to the end of the reign of Charles the Second. The second book contains the reign of James the First from his death to the end of the reign of Charles the Second. The third book contains the reign of Charles the Second from his death to the end of the reign of Charles the Second.

En julbild från Nordens forntid.

Föredrag i K. F. U. M.

af

Theodor Hjelmqvist.

Det händer ju understundom, att en människa blir, så att säga, *bergtagen* af flydda tider: hon kan så lefva sig in i minnenas värld, att hon glömmet det närvarande och måhända, som justitierådet i Andersens bekanta saga*, önskar sig tillbaka till någon idealisk period i historien, vare sig till konung Hans' tid eller till någon annan.

Vi draga på munnen åt en sådan människa: hon förefaller oss som en gengångare, icke riktigt hemma-stadd i den tid, som är. Tvifvelsutän är det orätt att så begrafva sig i det förflutna. Men hvad som går till öfverdrift hos henne, det är dock i grund och botten ett drag, som är gemensamt för oss alla: samkänslan med de flydda tiderna. Högst besynnerlig skulle den människa vara, som ej någon gång kände det förflutnas betagande makt: vi förnimma allesammans ibland, att vi äro länkar i den stora kedjan af släktled, och vi sända vår själs blickar på spaning bort genom den skymning, som höljer de föregående länkarna. Den skymningen lockar oss med underlig makt, och huru skulle det kunna vara annorlunda?

Tanken på våra fäder ligger så nära, att den liksom tränger sig på oss. Vi behöfva ju blott kasta en blick omkring oss för att se frukterna af deras arbete. Här ha de brutit bygd och odlat vildmark, då urskogen ännu täckte landet, och rofdjuren ströko omkring. Här har det ena släktet efter det andra troget sträfvat i fredlig idrott, i ospard möda, här ha de forna Nordborna

* Lyckans galoscher.

sått det utsäde, som nu bär skörd, här ha de röjt väg och banat stig för oss, sina efterkommande.

Men medan släktena följde hvarandra i oafbruten växling, har naturen förblifvit, i stort sedt, densamma. Våra fäder hafva fröjdats åt samma solsken, som värmer oss; de hafva hört samma vindar ryta, de hafva sett samma hvita drifvor bädda sig om vintern, de hafva sett böljorna om våren lösas ur sitt fängsel, liksom vi år efter år höra och se detsamma.

Men hafva de känt detsamma som vi inför dessa naturfenomen? Ja och nej! Ja, så visst som människo-hjärtats innersta grund alltjämt är densamma som i tidernas början: då som nu har människan vederkvickts och fröjdats, när hon sett naturen hvila i blid skönhet, räckande henne själfmant sina frukter; då som nu har hon fruktat och bäfvat inför naturens vilda uppror, när stormen vräker hvita böljor mot stranden eller ödemarken tyckes vara ett förstelnadt haf, där onda makter drifva sitt spel. — Men frågan måste också besvaras med ett nej, ty öfver de egentliga, alltid sig lika innersta bildningarna i vårt väsen har det uppvuxit en hel värld af nya tankar och stämningar, som förut ej anades.

När *vi* se stjärnorna lysa på fästet, då riktas vår fantasi mot himmelen såsom fadersboningen, från hvilken ljusen glimma. När *vi* i juletider blicka ut i nattens mörker, då tänka vi på den heliga natten och hvad som då timade. Vi kunna förnimma "skapelsens suckan"; vi se i vårens vaknande lif en uppståndelse. Intet af allt detta kunde våra hedniska förfäder se eller förnimma. De tankar, som för oss äro oskiljaktigt fästa vid dessa naturskådespel, funnos ej för dem.

Men hvad förnummo väl *de* i stället, dessa människor, som lefde här, långt, långt före oss? Hvilka nu okända tankar, födda af deras sägner och sånger, väcktes till lif hos dem, då de sågo dessa samma taflo? O, den, som kunde lyfta en flik af slöjan och riktigt få blicka in i våra fäders känslolif!

Skulle du dock icke ännu hellre vilja hafva en fullt pålitlig kunskap om de religiösa och sedliga idéer, som hos dem funnos? Skulle du ej t. ex. vilja veta, huru

de uppfattade kristendomen, då den första gången förkunnades i Norden, huru de tänkte sig motsatsen mellan den gamla och den nya tron? Att de därom gjort sig allehanda föreställningar, därpå kan du vara viss. Våra fäder för en tusen år sedan voro visserligen rätt råa och obildade, men helt säkert hafva de tänkt öfver tillvaron, om också på barnets ofullkomliga sätt.

“Nåväl, allt det där vet man ju af historien.” Ja, det är sant: historien talar om rätt mycket, men den tillfredsställer oss icke till fullo. Den berättar ju nästan uteslutande om de väldiga och mäktiga, men vi ville också veta något just om de ringa, de obetydliga, just om dem, som i särskild mening varit *våra* förfäder, dessa människor, af hvilkas kött och blod vi äro. Häfden tiger dock därom, och huru skulle den kunna ha ett ord att säga om hvar och en särskild af alla dessa varelser, måhända lika obetydliga som du och jag, om allt detta småfolk, som vandrat här före oss? Men ändå, — en sådan önskan må vara huru barnslig som helst — o den, som kunde skingra töcknen! Nog skulle du — för att anföra ett exempel — gärna vilja veta, hvilken det var bland dina förfäder, som först böjde knä för den sanne Guden, sedan de gamle gudar måst vika. När utvecklades i din ätt detta eller det anlaget, som du spårar hos dig själf och dina fränder såsom ett gemensamt släkterf? De tankar, som nu djupast gripa dig, ha de ej på något sätt, i en eller annan form, varit till för dem, som varit dina fäder? Sådana frågor tränga sig på en-hvar. Ty jag tänker ej här på alla dessa andra spörsmål, som närmast röra yttre förhållanden, spörsmål, på hvilka fornkunskapen och kulturhistorien ofta kunna gifva svar. Men själarnas historia, huru litet veta vi ej om den!

Om vi finge taga fantasien till hjälp och låta henne uppföra sina luftiga byggnader af det knappa virke, som forskningen skänker? Om vi skulle våga samla till en helbild de spridda drag, som mödosamt kunna hopletas? Men då vi söka komma fram på fantasiens väg, afbrytes ju vårt framträngande af de allbekanta ord, som Faust säger till Wagner:

"Ack, den förflutna tiden är, min vän,
 En bok, med sju sigill förseglad.
 De orda om den tidens ande — godt!
 Det är de herrars egen ande blott,
 Hvori en gången tid är speglad." *

Nåväl, vi våga dock trotsa denna dom och säga helt modigt: just detta, att vi känna oss som *ett* med våra fäder, just detta är oss en borgen, att vi ej skola taga alltför mycket miste, då vi söka skildra deras tanke- och känslolif. Vi känna, att vi med dem bilda en andlig lekamen, en lefvande mänsklighet med ett gemensamt hufvud, ett gemensamt mål.

Och du, som känner detta liksom jag, lyssna till en saga från den tid, då ordet om korset först trängde upp till dessa trakter, tänk, att den berättelsen måhända säger dig något om dina förfäder, om de mäniskor, som före oss bebodde denna vår älskade hembygd!

Kom i tankarna med mig till Sundets strand! Vågorna, som slå mot densamma, ha så mycket att berätta. Kanske är det mesta af deras tal dikt och fabel, men till äfventyrs finnes det också i sagan något, som är sanning.

Det är en gammal sägen. Du har nog hört den förr, men har du också riktigt gifvit akt därpå? Den handlar icke om några märkvärdiga saker, den vill blott teckna en tidsbild, en bild, som måhända också kan säga dig något om dig själf.**

* * *

Det var en blid vinterdag för många hundra år sedan. Solen lutade mot sin nedgång, och dess matta strålar sökte leta sig en väg genom den glesa furuskog, som växte där på sluttningen vid hafsbältet. Då och då tycktes den molnslöja, som mer och mer bredde sig öfver himlen, vilja helt skymma undan solen, men ännu stred hon segerrikt mot aftontöcknen.

Svaga reflexer af solljuset syntes i de blågrå vå-

* V. Rydbergs öfversättning af Faust, s. 31.

** Det väsentliga materialet till den bild, som i det följande tecknas, är, såsom lätt torde inses, hämtadt från norröna (och fornengelska) skrifter.

gorna, som i yster lek slog mot stranden, liksom ville de in i det sista njuta af sin frihet, innan frosten band dem i bojor. Ännu var vinden tämligen ringa, men en oväderssky syntes på himlen, och om gamla tecken voro att lita på, kunde man vänta en vinterstorm med snö och yrväder, innan det åter blef morgon.

En slingrande gångstig lopp fram längs stranden mellan träden, som stodo klungvis samman. Inåt landet varnade man mörkare skogspartier, täta barrskogar, afbrutna af vida fält. Här och där syntes en rök, som ringlade sig mot himlen, eller en uthuggning i skogen, — säkra spår af människors verksamhet.

Två män vandrade fram på den smala gångstigen. Den ene tycktes vara en krigare; åtminstone var han fullt rustad. Den förgyllda hjälmen, den brämade manteln, under hvilken lifrocken af "gudväf" skymtade fram, skölden, på hvilken fantastiska figurer voro målade, svärdet med det guldprydda fästet, — allt talade om den förnåme och ansedde mannen. Blond och högre hade han ett myndigt och kraftigt utseende; de sträfva och väderbitna dragen påminte om ett vildt berglandskap, men såg man närmare till, tycktes det, som om någonting hade utjämnat och mildrat den ursprungligen så kärftva uppsynen. Ögat var skarpt som roffågeln, men äfven blickens skärpa tycktes dämpad. Det låg någonting af lugn själfbehärskning, af besegrad stolthet öfver hela hans yttre. Kanske var det detta, som gjorde, att hans följeslagare sakta upprepade profetens ord: "Alla dalar skola uppfyllas, och all berg och backar skola förnedras; och det krokot är skall rätt varda, och det ojämnt är skall vändas i släta vägar."

Den, som så talade, var klädd i munkdräkt: det bleka, skägglösa ansiktet såg ut som en gosses, dragen vittnade om renhet och oskuld, men det fanns en fasthet kring de sammanpressade läpparna, det syntes en svärmisk glöd i den grubblande blicken, som båda gåfvo till känna, att den till utseendet så barnslige munken ägde den öfvertygelsens orubblighet, som danar martyrer.

"Sant säger du, broder Bernard", så besvarade krigaren munkens halfhöga ord. "Min lefnads stigar hafva

icke varit släta, men nu synes mig allt så jämnt, som om min panna aldrig mer skulle behöfva rynkas.“

“Rädes du ej längre för hemkomsten, Sigmund? Förr sade du, att du fruktade denna stund.“

“Ja, jag fruktade gamla minnen. Ser du, Bernard, på ön där borta höll jag min första holmgång. Ung var jag då, men männen sade, att jag ej var feg. Här har jag först lyssnat till hafvets sång; här såg jag först drakar och handelssnäckor löpa på Öresundet. Jag stod på förfädernas kulle där uppe, och sade till min fader: 'fagra äro ängderna, hvita glimma åkrarna och gröna stå fälten, men dock vill jag fara ut på det blå hafvet'. Här hörde jag spåkvinnan sjunga om tidernas början och om Ragnarök. Det fruktade jag, att minnet af sådant skulle kvälja mig nu, då jag är kristen.“

“Men du trodde ju ej på hednagudarna?“ sade munken.

“Icke kunde jag tro på stockar och stenar. Le måste jag, då jag såg bilderna i det stora offertemplet vid lunden. Dock är det svårt att bryta gamla vanor, som fäder gifvit åt barn, och svårt tycktes mig att glömma de gamla sångerna. Du säger, att Thor och Oden äro onda andar, och gärna tror jag dig. Men fordom syntes mig, att de liknade mig själf. Mot dem skulle jag strida och besegra dem, ty jag trodde på min egen kraft och styrka. Männen kallade mig gudlös.“

Medan de båda följeslagarna så talades vid, aflägsnade de sig så småningom från kusten. Stigen lopp in i skogen; vilda snår kantade den snart, och här och där spärrades den af ett vindfälle. Det susade allt mera doft i trädtopparna, och snön började falla: först enstaka flingor, som föllo ned så att säga på slump, liksom om snökornen ramlat ned af en olyckshändelse, sedan ett allt ymnigare fall, liksom efter en medveten plan, fullt afsiktligt. Det hade nu blifvit mörkt, och de båda vandrarna skymtade knappt gångstigen.

“Ja, de nämnde mig gudlös“, så återtog krigaren det afbrutna samtalet. “Dock trodde jag på en gud hos mig själf. Pröfvat hade jag mycket, men aldrig hade den guden svikit mig. Väl fröjdades jag åt lifvet, byte

vann jag och ära. Stoltare kvinna fanns icke eller mera fager, än hon var, Gunnhild den storråda. Hon vardt min brud och rådde väl öfver lås och nycklar. — Undras mig, om hon ännu lefver — undras mig, hvad hon nu skulle tänka, om hon visste mig stadd på hemväg. När sist jag for från min boning, då grät hon, och ej bad jag om ett lyckligt återseende.“

Munken frågade: “Länge har jag velat spörja dig, hvad det var, som kom dig att fara ut på ditt sista härtåg. Nog vet jag, att du ville strida mot kristmännen i söder, men aldrig har du sagt mig, hvarföre du så hatade dem, och aldrig förr än nu har jag vågat fråga dig. Nu, då du själf fört talet på dina forna öden, må du ock gifva mig svar på detta. Ville du till äfventyrs fresta din egen Guds krafter i kampen mot Kristus?”

Sigmund svarade dröjande, liksom för sig själf: “Tung var leden, då sist jag gick här fram. Solen sken bjärt och fagert, men dock tycktes mig dagen skum.“

Sedan vände han sitt tal till sin följeslagare: “Sanna voro dina ord, Bernard: Jag ville pröfva min kraft mot korsmännen. Dem hatade jag, ty de hade tagit min lycka ifrån mig. Herkja hette en trälmö, hon var härtagen i Saxland. Ej visste jag, då jag förde henne hem, att hon skulle blifva till min ofärd. Mild till sinnet var hon och mycket blid; snart likades hon bäst bland alla gårdens trälinnor. Kristen var hon, det visste jag, ty hon hade ett kors, som hon kysste. På det såg hon, då hon fick höra hårda ord eller skymfande bannor, och då tycktes det, som om hon förgätit allt, som kunde plåga henne. Aldrig hördes hon träta med de andra trälinnorna, men de gingo till henne med sina tvister. Ibland trodde jag, att hos henne bodde en mäktig ande, som lugnade allt i hennes närhet. Ja, äfven Gunnhild tog hon fången. Hon var fordom stolt och häftig, nu var hon den mildaste att skåda. Sant sjöng isländaren, när han åter gästade min gård, som han fordom en gång besökt: 'Förr sköt guldbandets valkyria skräckstrålar med sitt ännes blixtar, nu lyser blidt sken från den väna

mjödets Nannas pannas solar'*. Endast jag var ej lugn; det retade mig, att kvinnan, den trälfödda, var vorden så mäktig.

“Så inföll den stora hungerstiden. Männens församling trädde tillhoppa för att rådplåga, ty nöden var svår. Vardt så beslutadt, att orkeslösa hjon, gamlingar och sjuka ej skulle få kost längre; då skulle det, så trodde man, räcka bättre för de andra. Mig tycktes det rådslutet godt, ty hvad gagn hade de utlevade uslingarna af lifvet?

“Så kom jag hem från tinget och sade till Gunnhild, hvad som var bestämdt. Men då blef hon, den milda, åter lik sig själf, sådan hon varit i forna dagar. Hon trädde fram midt i salen och sade med klar stämma: 'Kristus kom till jorden, att han skulle hjälpa de arma. Det vill jag, att ett skall gå öfver mig och de gamla hjonen i vår gård, ty Kristus bjuder oss att vara barnhärtiga.' Så talade hon, och hennes ögon lyste som af eld. Ej förstod jag då hennes tal till fullo, men det förstod jag, att hon var blifven kristen och vågade trotsa mig. Vred vardt jag, så att jag glömde mig själf. 'Illa höfves det dig', så sade jag, 'illa höfves det dig att tro på Hvite-Krist, om han vill hjälpa trälrar. Men det ser man lätt, att din moder var en slafvinna från Österland.' De orden brände mig sedan som lågor, men då svalkade de mitt sinne. Gunnhild sade intet, men det visste jag väl, att hon skulle stå vid sitt ord. I min gård fingo de gamla lefva, men knapp var födan den vintern.“

Broder Bernard inföll: “Mig synes, att du borde ha tackat din husfru, som räddade dig från ett sådant odåd.“

“Så synes mig äfven nu, men då grämde det mig, att hon vågade trotsa mina ord. Föga båtade min segerstyrka, om jag ej mäktade kufva mitt eget husfolk. Mina tjänare tycktes glida ur mina händer. Herkja talade alltmer för dem om den nye guden, som tog sig af de betryckta. — Men visst är, att föga blid var jag den vintern. Med hårda ord och tunga slag tuktade jag trälarna,

* D. v. s.: förr ljungade blixtar från den stolta kvinnans ögon, nu liknar hennes blick solens milda stråle.

Herkja dref jag från gården, men nogsamt kunde jag märka, att hennes makt ej var slut.

“Gunnhild var mycket fåordig; en gång, då jag var vred och hotade henne, sade hon blott: 'Ej synes det mig mannadåd att strida mot kvinnor.' De orden slogo rot i mitt sinne. Mot kvinnor ville jag ej strida, men väl mot den, som tagit mitt husbondvälde. I drömmen kämpade jag med Hvite-Krist, han syntes mig föga farlig, men dock besegrade han mig alltid. Jag svängde mitt slagsvärd mot honom, men han såg på mig blott, och för hans blick sprang svärdet sönder. Så lefde jag svåra dagar, ej kunde jag mera fröjdas, det sved och brände i mitt sinne, så att jag stundom måste tänka på sägnens ord om straffen i det andra lifvet.

Då mognade så småningom en tanke hos mig: ej ville jag stanna längre hemma, nej, ut i blodig härnad, att strida mot den nye Guden! Måhända kunde jag i striden återvinna min forna sällhet. Då midvintersfesten kom, och enligt fädernesed löften framsades, steg jag upp och lofvade vid min egen styrka, att jag skulle besegra Kristus eller själf sätta lifvet till. 'Ej mäktar du nå de kristnes Gud med dina vapen', sade Gunnhild. 'Så vill jag döda de kristna', svarade jag; 'liten blir den hvite Gudens makt, om han ej har några, som dyrka honom.'

Icke behöfver jag mycket orda om det, som sedan följde. Då våren kom, drog jag på min drake i härnadståg mot söderns länder: därifrån kommo ju de kristna lärarna. Kloster brände jag och borgar tog jag; vida visste männen att tala om mina dåd. Men ej vann jag så mitt forna jag. Själf vet du bäst, huru det sedan gick, men tungt är att minnas sådana färder som mina.“

Bernard, som tigande lyssnat till den forne vikingens tal, sade med vek stämma: “Minns du icke, hvad du fick lära i klostret? Intet kan glömmas, men allt kan förlåtas.“

“Ja“, sade Sigmund, “jag vet att så är. Hvite-Krist är barmhärtig; ingen har så förbrutit sig, att Kristus icke förlåter honom allt, om han vill blifva kristen och hålla hans tro. Och dig tackar jag, som lärde mig

detta. Godt var för mig, att du kunde mitt språk, och kunde undervisa mig, då jag låg där maktlös i klostret.“

“Tacka ej mig“, sade munken, “tacka Honom, som skapat solen och vill lysa för alla människor, att de må se den rätta vägen. Han förde dig till mig, Han vill nu genom mig utbreda Sitt ljus bland dina landsmän.“

Nu följde en lång tystnad. De båda männen arbetade sig fram genom drifvorna, som hopades. Stormen tilltog mer och mer, och mörkret blef djupare. Munkens steg blefvo långsammare, och det var uppenbart, att han var uttröttad.

“Nu äro vi snart vid min odalgård“, sade Sigmund. De trädde ut ur skogen och skymtade ett öppet fält framför sig. Längst borta sågo de små ljusa punkter, som lyste till och åter försvunno i dunklet.

“Där ser du härdens ljus genom taköppningarna, broder Bernard. Ej har jag skådat kärare syn på långa tider. Nu tror jag, att jag snart får möta mina fränder. Ännu några steg och vi äro framme. Nog tarvar du hvila, ty det är långt hit från köpstaden.“

“Jag får icke tröttna, då jag går min Herres ärenden“, sade munken. “Det ville jag gärna, att jag redan i afton finge tala om den nya tron för de dina. Trälinnan har ju talat för dem, så fattade jag dina ord. Men de kunna ej ännu vara redo att undfå dopet.“

“Nog är Gunnhild kristen i sitt hjärta, om någon är det. Men ej vet jag, huru det kan vara med de andra. Jag vet icke ens, om mina fränder lefva; men om de ännu äro vid lif och hålla vid makt fädernas seder, så torde du träffa många män i min gård. I dessa dagar, då midvintern är inne, håller mitt folk stora gästabud.“

“Jag vet det“, sade Bernard, “men det ville jag, att du och dina fränder hädanefter firaden Eder vinterfest till Kristi minne. Så göra vi kristna män i alla länder. Dock, glad är jag, om jag får tala om den rätte Guden för stora skaror. Nu stå de så tydligt för mig, de dagar, då jag var träl i detta land och vaktade boskapen. Då växte kärleken till Gud i mitt hjärta, och

jag bad innerligt, att jag engång skulle såsom kristen lärare få tala om Kristus för dessa människor. De syntes mig lika de oskäligen djuren i sin okunnighet om den rätta vägen.“

Medan de växlade sådana ord, hade de båda vandrarna kommit fram till den inhägnad, som omgaf Sigmunds gård. De urskilde de snöhöljda byggnaderna innanför stängslet, flere tämligen höga blockhus med spetsiga tak.

I själfva inhägnaden fanns en port. På denna slog Sigmund några kraftiga slag. Hundskall svarade på hans försök att komma in. Snart hördes också människor nalkas. De bägge kamraterna kunde urskilja två röster, hvilkas tonfall angåfvo meningsskiljaktighet hos de talande.

Den ena rösten sade med en darrning: "Icke vill jag öppna i detta hundväder. Hör du ej dånet af den vilda jakten? Det är Oden själf, som klappar på, där han kommer och alla döda män med honom." Den andra rösten sade: "Du är dåraktig och dum; vet du icke, att Oden själf är död och ej längre kan fara kring under de heliga nätterna."

Den första stämman tycktes protestera och muttrade något om, att den döde Oden kunde vara lika så fasansfull som den lefvande. Emellertid hade Sigmund förnyat sitt klappande, och då de båda trälarna — ty det var deras röster han hade hört — då de båda trälarna fått af honom veta, att han, Sigmund, vore återkommen och nu begärde inträde i sitt eget hem, drog den ene den väldiga tvärbommen undan, medan den andre lopp in i gästabadssalen för att förkunna den oväntade nyheten.

Vi följa Sigmund och hans vän öfver gårdsplatsen in i det ganska stora hus, som var afsedt för de festliga samkvämen. Där möttes ögat af ett eldsken, som behagligt bröt af mot vinterstormen och mörkret därute. Dock tyckte Bernard, då han varseblef de snidade bilderna öfver dörren, att vintern och mörkret funnos där inne lika väl som där ute; men den tanken dröjde blott ett ögonblick, den förjagades af en tacksamhetens känsla för den skickelse, som fört honom dit.

Märkelig var i sanning den tafla, som visade sig för munkens blick. Måhända skulle du och jag mest saknat fönstren, golfvet och den friska luft, som vi äro vana att hafva i våra bostäder. Det var ej fritt från, att salen var något rökig. I det flammande eldskenet, som spreds från flere härdar, blänkte konstrikt utsirade brynjor, sköldar och svärd, som hängde på väggarna. Det var i striden vunna byten och pröfvade fädernearf. Dyrbara bonader med broderade bilder voro upphängda här och hvar; pelare af trä indelade rummet i olika afdelningar; framför de väggfasta bänkarna stodo små bord och framför dessa lösa stolar. Mat och dryck funnos i riklig mängd, därom vittnade de talrika faten, dryckeskärnen och hornen.

Festen hade påtagligen som bäst firats, då den afbröts af trälens rop: "Sigmund är kommen tillbaka." Nu hade männen störtat upp, somliga hade gripit sina vapen, andra blickade i tvekan på husmodern, undrande hvad hon väl skulle göra.

Gunnhild hade suttit tyst för sig själf enligt sin plägsed. Men nu hade äfven hon rest sig upp, hennes ansiktsfärg gick och kom; det var, som om hon haft svårt att sätta sig in i det nya, som var på färde.

Dock helt snart hade hon återvunnit sitt lugn. Hon gick mot de båda färdemännen och hälsade med säker stämma sin make: "Med ofrid for du från ditt hem, med frid kommer du tillbaka. Det ser jag på dina ögon." Och med ord, lånade från den fäderneärfda sången om hjälten, som kommer till den 'smycke-glada' jungfrun, tillade hon:

"Välkommen var du,
min fröjd jag nu fått skåda,
kyss skall följa på hälsning.
Länge dig jag bidat
i dygn och dagar,
nu skola vi aldrig skiljas."*

Och Sigmund svarade: "Det vet jag för visso, att jag icke förtjänat en sådan hälsning. Men nu är jag

* Se sången om Fjölsvinn, strof 48 och följande.

vorden en kristen såsom du. I strid drog jag mot den hvite Guden, men Han besegrade mig, såsom fordom i drömmen. I Frankernas land gjorde jag härgång. En öfvermäktig skara mötte mig: mina män dödades och själf föll jag sårad ned. Fienderna trodde, att jag var död; dock lefde jag, och då natten kom, lyckades jag släpa mig till en byggnad, som var ett kristet kloster. Ej visste jag det, ty då skulle jag förr legat kvar på slagfältet, än jag hade velat få hjälp af de svarta munkarna, som jag aktade för mina värsta fiender. Jag begärde inträde, och där blef jag vårdad af denne broder, som du ser här.

Men han läkte ej blott mina sår, han gaf också mina tankar hvila. Då, när jag låg där svag och sjuk, oförmögen att hjälpa mig själf, då förnam jag, att min egen styrka är vanmakt. Då lärde jag, att Kristus är den ende starke, Han är hjälparen och konungen.

Det tog mig mest, att denne broder ej försköt mig, fastän han visste, att jag dragit i härnad mot hans folk. Han var så svag och vek, men dock var han starkare än jag, ty han kunde tillgifva sina fiender. Aldrig förgäter jag, hvad han sade, då jag första gången biktade för honom: 'Intet kan glömmas, men allt kan förlåtas.' Då förstod jag, att den är mäktigast, som är mest barmhärtig, vore han än som ett barn till sin styrka. Kristus var ju ett litet barn, men nu är Han konung, och nu vill jag vara Hans stridsman. Och se, denne broder har följt mig hit för att förkunna den nya läran."

Gunnhild sade: "Det drömde jag i natt, att så skulle gå. Fäderna hafva sagt, att hvad som i midvinternätter drömmes, det slår in. Och så har min dröm besannats. Nu är jag så glad, som fågeln, då han hälsar morgonen."

Växlande voro uttrycken hos männen, då de hörde Sigmunds ord. Somliga gladdes: de hade förut hört, att den nya tron var god. Andra sågo mulna ut: det var hårdt och svårt att svika den lära, som bundit dem med så många trådar.

Den gamle Arnbjörn, han, som varit fosterbroder till Sigmunds fader, sade helt högt: "Hvem det lyster,

må hylla denne svage Gud, som förlåter fiender! Aldrig svek Thor mig i lifvet, då jag gaf hugg åt mina fränders banemän. Föga höfves det mig att svika honom i döden.“

Men Gunnhilds morbroder, den vise Folke, som stått för gården under Sigmunds bortovaro, sade till Sigmund: “Gråsparfven flyger in i din sal genom en dörr och ut genom en annan. Då den är härinne, känner den ej stormen. Dess glädje är dock kort, ty den kommer från vintern och far åter ut i vintern, snart är den försvunnen för dina ögon. Så kort är människolifvet. Hvad som går förut och hvad som följer efter, veta vi ej, och våra fäder hafva blott gissat sig fram. Kan denna nya lära upplysa oss därom och gifva oss någon visshet, så böra vi mottaga den.“

Andra kämpar sade för sig själfva: “Stark måste den Gud vara, som besegrat Sigmund. Vi minnas, hur han ensam drap fem män.“

Trälarna, af hvilka många voro kristna, skockade sig kring munken och bådo honom tala. Men de tjänare, som ej voro krigsfångar, utan af slafätt, dessa hjon med “skrynkligt skinn, skruppna näfvar, knöliga fingrar och knotigt anlet, lutande rygg och långa hälar“,¹ hviskade halfhögt: “Männe den nye Guden kan frälsa oss från gastarna? Hör du icke den vilda jakten brusa fram i skogen?“

Men Gunnhild manade alla till tystnad, och i förfädernas gästbudssal höll munken Bernard en julpredikan. Männen sade, att hans anlete då lyste, som om han sett sin Gud.

Hvad munken lärde, hvad han förkunnade, det finnes ej ordagrant upptecknad i sagans häfder.

Blott så mycket veta vi, att han hvarken vid det tillfället eller i det följande sökte med våldsamt stränghet nedbryta de gamla bruken, de forna sedvänjorna. De snidade bilderna förstördes ej, utan förvandlades till helgonbilder, man gjorde ej längre hammartecknet öfver minnesskålarna, utan signade dem med korsets märke.

¹ Se sången om Rig uti Eddan.

De gamla julsederna fingo vara kvar. Då midvinter var inne, skulle ännu alltjämt huset bulla upp det bästa, som fanns af det förflutna årets afkastning. Husmodern fick alltjämt baka sin julgalt, ännu doppades det i den gemensamma grytan, de forna julgåfvorna gåfvos alltjämt.

Men fastän så många hedniska bruk fingo fortfara, så blefvo de dock kristnade. Man bad också nu om god skörd under kommande år, men man bad till livvets Herre, man bad ej blott om lekamlig välgång, man bad också om andlig gröda, om god säd på hjärtats åker, man gaf alltjämt sina gåfvor, men de helgades af den stora julgåfvan.

Dock, Bernard stannade ej vid allt detta yttre. Han talade också om julens sanna betydelse. Han erinrade om den forna seden att fira en fest för det återkommande solljuset, detta bruk, som ännu iaktogs, fastän dess anledning höll på att glömmas. Han lärde sina åhörare, att det sanna lifgifvande ljustet kommit i världen, han sökte visa dem den vanmakt och det mörker, som af naturen äro alla människors arfvedel, han pekade på den furste, som ville hafva äfven vikingarna till sina trofasta kämpar.

Och så sökte han med lif och lära visa, att bäst kämpa vi för hans sak med mildhet och kärlek, ty, som han en gång sade, "vänlighet tränger förr igenom än hårdhet".

Bernard gick själf barmhärtighetens väg, och på den ville han också föra sina nordbor fram. Den forna hårdheten och obarmhärtigheten skulle vika för en mild miskundsamhet; julens fest skulle ej längre firas med människooffer som i forna tider, den skulle blifva barmhärtighetens och välgärningarnas högtid.

Om allt detta och mycket mer brukade munken tala; om allt detta tala Kristi tjänare till oss ännu i våra dagar. Och äga vi ett klarare ljus, hafva vi erhållit ett större sanningsmått, böra vi väl därför förakta sanningens tider, då de obetydliga fröna lades i jorden, dessa frön, som sedan ha gifvit skörd? *Hvar och en, efter den gåfva, som han hafver fått*, så lyder en grund-

lag för Guds rikes hushållning. Allt är en gåfva, allt har sitt värde för gifvarens skull.

* * *

Men sagan, hur gick det med den? Huru gick det med dessa personer, som i vinterstunden sväfvat förbi vår fantasi, dessa bistra vikingar, dessa rädda, skymfede trälar, munken med gossens anlete och mannens ihärdighet? Hur gick det med hans arbete? Bar det någon frukt?

Hur gick det sedan? Här tystnar sägnen, och ingen vet, om det ljus, som var tändt den julaftonen, allt fortfarande fick sprida sitt sken släkte efter släkte, ingen vet, om den kristnade vikingens efterkommande lärde sig att besegra den svåraste fienden, det egna jaget, som alltid och allestädes pockar på härskarespiran. Våra skumma blickar se blott åter in i det djupa töcken, som höljer det förflutna, vi kunna ej där urskilja de underliga vägar, på hvilka Herren har fört sitt folk.

Men hvad betyder det, hvad *vi* se eller icke se? Det är nog, att Han ser det, som verkar i det fördolda. Och kunde vi för en stund se med Hans blickar, nog skulle vi, det tror jag för visso, kunna urskilja en glänsande ljusstrimma, som spänner sig genom de flydda tidernas mörker, liksom vintergatan slår bro öfver natt-himmeln. Den ljusstrimman är Guds Andes väg genom människors hjärtan, släktled efter släktled, ty den Anden har i det fördolda öfvat sin gärning, förr som nu, i medeltidsmörkret såväl som i vår egen tids jämförelsevis klarare ljus. Vare det din tröst, du som ängsligt spörjer efter dina fäders andliga lifsväg!"

Kan du ej själf i ditt eget lif finna något liknande? Icke kan *du* draga ut den linie, som betecknar din Herres väg med dig, men du vet, att det finns en ljusstrimma: du vet, att Han har verkat och alltjämt verkar sitt verk i ditt hjärta, ty det är ju Han, som verkar både vilja och gärning efter sitt eget goda behag.

Men dock, huru underliga vägarna äro — det finns blott *en* utgångspunkt för vandringen, det finns endast *ett* mål.

Känner du ej igen dig själf, då du hör sagan om vikingens stolta själfförtröstan? I ynglingens sinne och — hvarför icke — framför allt i den *nordiske* ynglingens sinne bor det ännu alltjämt en fläkt af den oroliga längtan, som, aldrig stillad af något ändligt, alltjämt söker ett mål. Men där finns också något af den obrutna kraft, som trotsigt vågar en holmgång med faran, som vågar att draga i härnad för att vinna ett rike.

Denna stolta ungdomskraft får ofta så vackra loford både på vers och prosa. I våra dagars litteratur läsa vi så ofta därom, att ungdomens tro på sig själf är det bästa i lifvet, att det är den, som för släktet framåt mot nya stordåd. *Tro på sig själf* — det var ju den forne vikingens religion. Är det då något klandervärdt att tro på sin egen styrka? Vi känna ju alla, att lifvet sväller inom oss, att det växer dag från dag, vi höra ju det sjunga i luften; det är en jublande sång, som ropar till oss: framtiden är Eder.

Ja, nog är ynglingens glada tro på segern en god gåfva, för hvilken han bör tacka dess gifvare. Och nog är den lifskraftige käcke ynglingen vida mera tilltalande än den blaserade pessimist, som suckar öfver sin outsägliga smärta och njuter af dess beskådande och framläggande för andra.

Väl får du tro på dig själf, men du skall tro på det rätta sättet, du skall tro på det bästa hos dig själf, du skall tro, att du en gång skall nå den höga bild af äkta manlighet, som hägrar framför dig.

Och är du rätt ungdomlig, så måste du bekänna, att den bilden finnes hos dig mera som ett mål för din längtan än som något verkligen förhandenvarande.

Nåväl, drag då ut i strid för att vinna dig själf, det, som du menar förtjäna att kallas sann manlighet! Jag tror, att det skall gå dig, om du är ärlig, på samma sätt, som det gick den viking, om hvilken jag talat. Du drager ju som han åstad i din egen kraft; du menar, den räcker nog till. Nåväl, pröfva dig själf, om du kommer närmare målet! Jag tror, att du kommer att göra samma erfarenhet som mångtusende före dig: ju mera du litar på dig själf, dess mera skall visserligen

du själf, ditt eget jag blifva den medelpunkt, kring hvilken alla dina tankar kretsas. Men på samma gång skall du alltmer förnimma en egendomlig tomhet i din själ, du skall förstå, att den, som går upp i sig själf, i sin egen kraft, han *förtär* sig själf, och du skall känna det förfärliga kval, som ligger däri, att man icke har något annat än sitt eget fattiga jag att lefva på.

Det är detta kval, som Almqvists Ferrando Bruno målar med ryslig sanning i följande hemska ord:

“Här svalkar vind ej.
 Oändliga hungrens brand till intet tär mig;
 Ändock är jag kvar, mig sjelf oändligt närer.
 En rasande öken jag: den mat, jag äter,
 Är mig.”

Bättre andlig föda behöfves, det har så många redan funnit, och det skall du, till hvilken jag nu talar, också finna.

Huru skall du då tro på dig själf, om du skall kunna behålla ditt jag och ej förtäras? Paulus har visat oss den rätta vägen, då han sade: “Trakten icke efter det, som är högt, utan hållen Eder till de ringa. Varen icke själfkloka!” Det är *ödmjukhetens* undanskymda väg. Vill du vinna den rätta manligheten, då skall du gå den vägen, *ödmjukhetens*, *själförsakelsens* väg, ty någon annan leder icke fram. På alla andra mötes du af öfvervinneliga hinder.

Jag vill ej här närmare utveckla, huru *ödmjukhetens* väg är beskaffad och hvart den leder. Blott så mycket vill jag säga: du skall på den vägen finna, att du visst icke själf är medelpunkten, du är en liten mörk punkt långt, långt borta i den stora oändligheten. Men Gud ske lof, det finnes en annan, en bättre medelpunkt. Kan du icke från din mörka vrå se något skimra liksom på långt afstånd? Och dock tyckes det ibland vara så nära, att du känner dess värmande ljus. Böj dig i *ödmjukhet* för dess blida sken! Det är så ringa, så obetydligt, men det drager dig ändå. Huru förunderligt, att det allra mäktigaste i denna värld har iklädt sig en sådan ringhet, och ändå, ja, just därigenom visar sin hjärtevinlande makt!

Men ljuset växer. Först såg du blott en stjärna, som lyste dig till Betlehem den heliga julnatten, till barnet med den utsägligt majestätiska blicken, af hvilken stjärnan är en afglans. Sedan skall du komma till den vuxne mannen, all mänsklighets urbild, all mänsklighets förlossare, och stjärnans sken skall bytas i solljus, i ljus från uppståndelsens morgon.

Då har du funnit det bästa hos dig själf, då har du funnit Honom, som gifver sig åt dig, så att du varder ett med Honom, då kan du tro på dig själf på det rätta sättet, när du kan säga, som det står i barnaläran: "jag tror, att jag icke af mitt eget förnuft eller kraft kan tro på Jesus Kristus, min Herre, eller komma till Honom", men på samma gång kan utropa: "allting förmår jag genom Honom, som mig kraftig gör." Då skall du fira jul rätt, då är du icke längre en kringfarande viking, som ej har någon varaktig stad, utan du har ett fäste, du har en medelpunkt, som duger; du är, om också i all skröplighet, en Herrens stridsman.

Mätte det så gå dig, ja, mätte det så gå mig och oss alla, att vi ej blott i känslans drömmar följa ljuset från Betlehem, utan följa det i gärning och sanning!

1001851079

